

TREKTELPOST DE UITHOF, BIJNA 25 JAAR JONG

Anton Schortinghuis

Toen enige tijd terug mij het verzoek bereikte, om mee te werken aan een nummer van *de Kruisbek* waar het tel- en inventarisatiewerk in Utrecht extra aandacht zou krijgen, heb ik wel even getwijfeld of ik daar een bijdrage aan kan leveren. Vanaf 1992 zit ik in het najaar wekelijks op telpost De Uithof. Ondanks haar respectabele leeftijd past slechts één woord bij deze telpost: bescheidenheid.

Er zijn geen spectaculaire aantallen vogels. Het aantal teluren per seizoen is nog nooit boven de 60 uitgekomen en ook het aantal soorten dat werd waargenomen, blijft jaarlijks onder de 90 steken. In vergelijking met Noordhout (Maarn) of De Horde (Lopik) is De Uithof maar een heel klein broertje. Toch is het, ondanks haar beperkingen, ook een plek waar sinds jaar en dag een groep enthousiaste vogelaars het verschijnsel van de najaarstrek volgt. Dat op zich is natuurlijk al voldoende reden om iets meer over deze telpost te vertellen.

Een klein beetje geschiedenis

Ergens in het najaar van 1984 spraken de biologen Pieter Bruinsma en Frans Parmentier over hun gemeenschappelijke hobby: vogelen. Toen ze tijdens dat gesprek duizenden ganzen zagen overtrekken, begon er iets te smeulen wat tot op de dag van vandaag niet meer uit wil. Pieter was al bezig met trek tellen op een voormalige vuilstortplaats bij Wilnis. De bereikbaarheid van Wilnis was slecht voor de tellers die het nog zonder auto moesten stellen. In de zomer van 1986 werd een nieuwe locatie gevonden: telpost de Mast, genoemd naar de gelijknamige boerderij bij fort Vechten.

De herrie van de A12 bleek te hinderlijk. Na dat jaar werd er weer verkast en kwamen de tellers op 8 september 1987 terecht op het terrein van Diergeneeskunde in De Uithof, gadegeslagen door een steenuil. Eerst zaten ze nog op de Munsterlaan zelf. Toen de vers geplante ratelpopulieren te groot werden, zijn ze op de renbaan gaan zitten. Het eerste jaar leverde direct al stevige krenten op zoals poelsnip, duinpieper, ijs- en sneeuwgorse en een bonte kraai. Kom daar nu nog maar eens om in de omgeving van Utrecht.

Het archief van de eerste periode is niet meer boven tafel gekomen. In mijn vogellogboek kom ik notities tegen vanaf 1992. Uit persoonlijke mededelingen van Tienieke de Groot weet ik dat er tussen 1988 en 1992 is doorgeteld. De pioniers van deze post, Pieter en Frans, waren inmiddels uit Utrecht verdwenen. Er heeft zich een vaste kern van ongeveer tien tellers gevormd. Vanaf 1996 heb ik alle gegevens bijgehouden en ook jaarlijks een verslagje gemaakt. In 2005 werd er voor het programma "Ontbijtradio" van de VARA een reportage gemaakt over het trek tellen en deze telpost.

De locatie

De telpost is gelegen op de voormalige (oefen)renbaan in De Uithof. Ten westen van de Sulky-renbaan ligt het Utrechts Medisch Centrum, ten zuiden liggen gebouwen die behoren tot de faculteit van Diergeneeskunde. Ten noorden van de

renbaan ligt een boerderij met kinderdagverblijf. Omdat de populierenrijen daar onderbroken zijn, spreken de tellers van "het gat". Daarachter ligt de A28, zij het op enige afstand. Landgoed Oostbroek ligt ten noordoosten van de telpost.

Oostelijke deel van De Uithof met centraal de renbaan. De tellers zitten in de cirkel.

Methodiek

In de begintijd van het trektellen werd geprobeerd om tot standaardisering te komen. Er werden door de Landelijke Werkgroepen voor trektellen (LWVTT) richtlijnen opgesteld. Ook op De Uithof werden die nageleefd. De ochtendtelling, die tien kwartier duurt, begint een half uur voor zonsopgang. De hemel boven de telpost werd in stukken verdeeld: vogels passeren "binnen of buiten de honderd meter" (naar gelang ze net over of net langs de telpost trekken). Verder werden natuurlijk de trekrichtingen genoteerd.

Tegenwoordig zijn we minder strak in de leer. Het onderscheid van binnen of buiten de honderd meter wordt niet meer gehanteerd. Alleen bij grotere soorten (ganzen, aalscholvers) heeft dit effect. Kleine vogels zie je niet of nauwelijks meer als ze verder dan honderd meter van je passeren. De trekrichting wordt alleen genoteerd als ze afwijkt van de hoofdrichting zuid. De zaterdagtelling begint voor zonsopgang; de midweekse telling begint wat later.

Het telseizoen op De Uithof begint de laatste week van augustus en gaat door tot het derde weekend van november.

Resultaten

Uit de gegevens van de afgelopen jaren is veel te destilleren. Alle verschijnselen

die trektellen afwisselend maken, kom je ook in de cijfers van De Uithof tegen. Welke vogels kun je wanneer verwachten? Soorten als gele kwikstaart, tapuit en huiszwaluw komen altijd vroeg in het seizoen langs. Ook de bruine kiekendief vliegt in september voorbij.

Spreeuwen, vinken en leeuweriken vormen de bulk in oktober. In de laatste drie weken van het seizoen kijken we uit naar kleine zwaan en toendrarietgans. Dit laat zien dat er zich in de loop van het seizoen in het soortenaanbod een duidelijke verschuiving voordoet.

Wie geïnteresseerd is in de eerste of laatste datum van een soort, verwijs ik graag naar het jaaroverzicht van deze telpost (www.trektellen.nl).

Draaihals - Frank Coenjaerts

Zijn landelijke trends ook terug te vinden in De Uithof? Tot op zekere hoogte: de grote zilverreiger ontbreekt in de overzichten van de vorige eeuw, nu is deze soort ieder jaar present.

In het jaar 2000 passeerden nog 672 veldleeuweriken. Sindsdien hebben we dat aantal niet meer gehaald. Grauwe gans vertoont een duidelijke stijging en dat geldt ook voor nieuwkomers als grote Canadese gans en halsbandparkiet.

Worden invasie-achtige verschijnselen ook waargenomen boven De Uithof? Ja: 1996 was een goed kruisbekkenjaar. We noteerden er 47. Later hebben we ook pieken gehad van soorten als gaai en zwarte mees. Zelfs van de influx van ruigpootbuizerden in 2011 konden we een heel klein graantje meepikken. De step-

penkiekendief werd niet met zekerheid vastgesteld, de slanke kiek van 22 oktober 2011 ging de boeken in als kiekendief spec.

Krenten

Ieder telseizoen heeft hoogtepunten. In 2011 zat er een draaihals op de renbaan, in gezelschap van tapuiten en paapjes. Frank Coenjaerts maakte er prachtige foto's van. Op 12 november passeerden er veertien kraanvogels. Precies 30 minuten later werd dezelfde groep boven telpost De Horde gezien (17 km ten zuidwesten van De Uithof). Daarmee kon hun vliegsnelheid eenvoudig worden berekend: 34 kilometer per uur.

Tenslotte

Ieder jaar worden na het telseizoen van alle tellingen de totalen samengevoegd. Zo rolt er een overzicht uit waarmee gemakkelijk een top tien van meest gepasseerde vogels kan worden vastgesteld.

Ik heb De Uithof-top tien van 1996 vergeleken met De Uithof-top tien van 2011:

	1996		2011	
1	Sijs	570	Spreeuw	3883
2	Koperwiek	423	Houtduif	3186
3	Grauwe gans	232	Koperwiek	2781
4	Vink	220	Vink	2447
5	Spreeuw	220	Grauwe gans	2128
6	Boerenzwaluw	139	Kolgans	1731
7	Graspieper	136	Kievit	1425
8	Aalscholver	76	Kokmeeuw	920
9	Witte kwikstaart	61	Sijs	911
10	Kramsvogel	61	Graspieper	811

In 1996 werd er slechts 15 uur geteld. Natuurlijk had dat invloed op de resultaten. Toch zijn er overeenkomsten: zes soorten komen op beide lijstjes voor. In 2011 werd er zestig uur geteld. Er werden veel meer vogels gezien. Er zijn nu ook meer tellers actief dan 15 jaar geleden. Veel Utrechtse vogelaars wisten de afgelopen jaren telpost De Uithof te vinden. Het is inspirerend om samen te ontdekken waarom een waterpieper anders klinkt dan een graspieper. Het is ook leuk dat een willekeurige plek mensen met dezelfde passie bij elkaar kan brengen.